

HUKUMAN PENJARA BAGI KES TUNGGAKAN HUTANG NAFKAH ANAK DI MAHKAMAH SYARIAH

(Imprisonment as Punishment for Children Support Arrears in Syariah Court)

Mohd Hazwan Ismail
wanz_kce6229@yahoo.com

Kulliyyah Syariah dan Undang-undang, Universiti Islam Antarabangsa Sultan
Abdul Halim Mu'adzam Shah, 09300 Kuala Ketil, Kedah, Malaysia.

Rujukan makalah ini (*To cite this article*): Mohd Hazwan Ismail. (2024).
Hukuman penjara bagi kes tunggakan hutang nafkah anak di mahkamah
syariah. *Kanun: Jurnal Undang-undang Malaysia*, 36(1), 89–106.
[https://doi.org/10.37052/kanun.36\(1\)no5](https://doi.org/10.37052/kanun.36(1)no5)

Peroleh: Received:	11/10/2022	Semakan: Revised	11/11/2022	Terima: Accepted:	17/10/2023	Terbit dalam talian: Published online	1/1/2024
-----------------------	------------	---------------------	------------	----------------------	------------	--	----------

Abstrak

Tunggakan nafkah anak berlaku setelah adanya perintah daripada mahkamah. Dalam peruntukan undang-undang, tempoh tunggakan adalah bermula sebulan dari tempoh minimum. Maka pemiutang yang terdiri daripada si ibu akan membuat aduan kepada hakim bagi menuntut semula tunggakan nafkah anak. Dalam hukuman penjara terhadap penghutang atau si bapa, peruntukan undang-undang dimulakan dengan Saman Penghutang Penghakiman terlebih dahulu, kemudian disusuli dengan Notis Penghakiman sekiranya masih terdapat tunggakan nafkah setelah diperintahkan daripada Saman Penghutang Penghakiman. Persoalan kajian timbul apabila syarak telah menetapkan bahawa hukuman penjara yang dikenakan terhadap kes tunggakan nafkah adalah selama tempoh tidak melebihi 30 hari dan perlu diasingkan bagi kesalahan tunggakan nafkah (sivil) dengan kesalahan jenayah. Hal ini adalah untuk memastikan sama ada peruntukan undang-undang di Malaysia menepati syarak ataupun tidak. Kaedah yang digunakan dalam kajian ini ialah pengumpulan data, iaitu daripada kajian kepustakaan dan lapangan. Kaedah temu bual turut digunakan bagi mendapatkan sokongan kajian. Data statistik juga diperoleh untuk menghuraikan pendaftaran kes yang

berlaku di Malaysia. Hasil kajian mendapati bahawa hukuman penjara yang dikenakan terhadap penghutang adalah menepati syarak apabila Akta Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1998 memperuntukkan tempoh tidak melebihi 30 hari. Pengasingan hukuman penjara antara kes kesalahan jenayah dengan kesalahan sivil tidak dipraktikkan di Malaysia kerana undang-undang di Malaysia telah menetapkan dalam Akta Penjara tahun 1995 bahawa kedua-dua kesalahan tersebut disekalikan dan tidak diasingkan.

Kata kunci: Hukuman penjara, tunggakan nafkah, Saman Penghutang Kehakiman, Notis Penghakiman, perundangan, mahkamah syariah

Abstract

Child support arrears occur after a court order. In legal principle, the starting point for arrears is one month after the minimum period. As the creditor, the mother will then file a complaint before the judge to recover the unpaid child support. In the prison sentence of the debtor, or father, the provision of the law is initiated by the Judgment Debtor Summons, followed by the Judgment Notice if there is still arrears after being ordered from the Judgment Debtor Summons. The research question arises when the Syariah has stipulated that the prison sentence imposed on cases of child support arrears is for a period not exceeding 30 days and must be separated for arrears (civil) with criminal offenses. This is done to determine whether Malaysian legal provisions adhere to Islamic law. The method employed in this study is data collection from library research and fieldwork. Additionally, interview method was used to support the research. Statistical information was also obtained to describe the registration of cases that occur in Malaysia. The findings of this study revealed that the imprisonment term imposed on debtors is in line with Shariah whenever the Syariah Court Civil Procedure (Federal Territories) Act 1998 calls for a sentence of no more than 30 days. The segregation of prison sentences between criminal offenses and civil offenses is not practiced in Malaysia because the law in Malaysia has stipulated in the Prison Act 1995 that the two offenses are concurrent and not segregated.

Keywords: Imprisonment, arrears of maintenance, Judgment Debtor Summons, Judgment Notice, legislation, Syariah Court

PENDAHULUAN

Nafkah ialah kewajipan bagi seorang bapa terhadap anaknya. Nafkah bermula sejak anak dilahirkan sehinggalah anak tersebut berumur 18 tahun. Nafkah anak juga boleh dilanjutkan sehingga anak tersebut meneruskan pengajiannya ke peringkat ijazah pertama bagi anak lelaki dan perempuan. Anak perempuan pula boleh dilanjutkan nafkahnya sehingga dia berkahwin.¹ Kewajipan menanggung nafkah anak telah ditetapkan dalam *Surah al-Baqarah*, ayat 233 yang bermaksud:

“Dan kewajipan bapa pula ialah memberi makan dan pakaian kepada ibu itu menurut cara yang sepatutnya. Tidaklah diberatkan seseorang melainkan menurut kemampuannya.”

Kewajipan menanggung nafkah oleh bapa dalam ayat tersebut menjelaskan bahawa nafkah tersebut adalah mengikut kemampuannya. Perkara ini adalah berdasarkan tiga keperluan asas yang diutamakan, iaitu makanan, pakaian dan tempat tinggal. Selain itu, menurut Idris al-Buhuti,² keperluan untuk nafkah anak bukan hanya setakat tiga keperluan asas tersebut tetapi juga merangkumi keperluan semasa mengikut peredaran zaman, iaitu keperluan kepada pendidikan, ubat-ubatan, pembantu rumah, jagaan anak dan lain-lain lagi mengikut ‘uruf atau ‘adat bagi sesuatu tempat.

Walau bagaimanapun, nafkah anak boleh tertunggak sekiranya nafkah itu tidak dipenuhi. Tunggakan terjadi apabila hakim telah mengeluarkan perintah nafkah kepada anak. Menurut pendapat al-Syirazi³ yang bermazhab Syafii’, tunggakan tidak berlaku sekiranya tiada perintah daripada kadi. Sekiranya mahkamah telah mengeluarkan perintah nafkah namun tidak dibayar oleh si bapa maka akan berlaku tunggakan seperti yang dijelaskan oleh al-Shirbini⁴ yang bermaksud:

1 Seksyen 79 Akta 303.

2 Mansur ibn Yunus ibn Idris Al-Buhuti. (1974). *Kashshaf al-Qina (Juzuk 5)*. Matba’at Al-Hukumah.

3 Abu Ishaq Ibrahim bin “‘Ali bin Yusuf Al-Fairuzabadi Asy-Syirazi. (1994). *Al-Muhadzdzab fi fiqh mazhab al-Syafie, Juzuk 2*. Dar Al-Fikr.

4 Al-Shirbini, Al-Khatib, Sheikh Muḥammad. (2001). *Mughni al-Muhtaj, Jilid 3*. Dar Al-Fikr.

Dan gugurlah nafkah anak dengan luputnya masa, ia tidak menjadi hutang ke atas bapa melainkan ia diperintahkan oleh kadi atau dengan izin kadi sebagai hutang kerana bapa hilang atau mempunyai halangan.

Ayat tersebut jelas menunjukkan bahawa hutang nafkah berlaku sekiranya terdapat perintah daripada kadi. Nafkah tersebut juga tidak boleh dituntut sebelum adanya perintah daripada kadi. Oleh itu, dengan tunggakan yang berlaku, maka si ibu boleh menuntut tunggakan tersebut di mahkamah.

Undang-undang di Malaysia memperuntukkan nafkah tertunggak dalam Akta/Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah. Si ibu boleh mengadu di mahkamah tentang tunggakan nafkah yang berlaku. Salah satu peruntukan dalam penguatkuasaan undang-undang yang boleh dikenakan terhadap si bapa (penghutang) ialah Saman Penghutang Penghakiman.⁵

PERUNTUKAN KHAS BERHUBUNG DENGAN SAMAN PENGHUTANG PENGHAKIMAN DALAM BAB 4 AKTA TATACARAMAL MAHKAMAH SYARIAH (WILAYAH-WILAYAH PERSEKUTUAN) 1998 (AKTA 585)

Dalam peruntukan Saman Penghutang Penghakiman dalam Bab 4 Akta Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1998, terdapat 10 seksyen yang diperuntukkan, iaitu bermula daripada Seksyen 175 sehingga Seksyen 185. Seksyen 175 menjelaskan “pemakaian”, iaitu hanya melibatkan pembayaran wang sahaja ataupun disebut kos. Seksyen ini juga menyebut “penghakiman”, iaitu perintah yang telah dikeluarkan oleh mahkamah. Peruntukan ini tidak sah dilakukan untuk menuntut hutang sekiranya masih belum mempunyai perintah pembayaran wang.⁶ Seterusnya, Seksyen 176 memperuntukkan “permohonan untuk mendapatkan Saman Penghutang Penghakiman”. Dalam seksyen ini, si ibu atau disebut pemiutang penghakiman perlu mendapatkan permohonan saman daripada mahkamah melalui borang MS 42 yang perlu ditandatangani oleh pemiutang sendiri atau peguam yang dilantik

5 Mohd Hazwan Ismail & Jasni Sulong. (2021). Saman penghutang penghakiman: Keperluan perintah nafkah atau perintah tunggakan nafkah. *Journal of Contemporary Islamic Law*, 6(1), 29–38.

6 Seksyen 72(1) Akta 303.

oleh pemiutang. Setelah mahkamah mendengar dan berpuas hati dengan permohonan daripada pemiutang atau peguam, maka mahkamah akan mengeluarkan saman tersebut untuk diserahkan kepada penghutang. Peruntukan tentang pengeluaran saman berada di bawah Seksyen 177.⁷

Setelah saman diserahkan kepada penghutang, maka dalam peruntukan Seksyen 178 menjelaskan tentang “pemeriksaan penghutang”. Dalam peruntukan ini, hakim akan menyasiat keupayaan penghutang bagi menjelaskan tunggakan nafkah yang dituntut oleh pemiutang. Hakim mempunyai dua keputusan di bawah Subseksyen 3(a) dan (b) untuk memerintahkan penghutang, iaitu sama ada penghutang tersebut dibayar secara sekali gus atau dibayar secara ansuran bulanan.

Walau bagaimanapun, sekiranya perintah Saman Penghutang Penghakiman tidak dilaksanakan oleh penghutang, dan pemiutang mengadu sekali lagi kepada mahkamah, maka pemiutang boleh memohon untuk memfailkan Notis Penghakiman yang perlu diisi dengan menggunakan borang MS 44 di bawah peruntukan Seksyen 179. Dalam Seksyen 180, mahkamah akan mengeluarkan Notis Penghakiman untuk diserahkan secara sendiri kepada penghutang, iaitu sekurang-kurangnya tujuh hari sebelum tarikh yang ditetapkan untuk pendengaran kes. Penghutang perlu hadir ke mahkamah untuk memberikan tunjuk sebab mengapa tunggakan nafkah masih berlaku dan sekiranya penghutang gagal untuk memberikan tunjuk sebab, maka mahkamah akan menggunakan Seksyen 181 dan Seksyen 182, iaitu mengeluarkan perintah pengkomitan atau penjara kepada penghutang.

Sekiranya penghutang berada di penjara, dan waris kepada penghutang hadir melangsaikan hutang tersebut kepada pemiutang melalui mahkamah, maka mahkamah akan mengeluarkan Perintah Pelepasan kepada pihak penjara. Peruntukan ini adalah di bawah Seksyen 183. Pembayaran tersebut perlu diperakui penunaianya berdasarkan Borang MS 47 dalam Seksyen 184 dan seksyen terakhir, iaitu Seksyen 185 yang memperuntukkan bahawa perintah pengkomitan tersebut sah selama setahun bermula dari tarikh perintah dikeluarkan.

HUKUMAN PENJARA DARI SEGI SYARAK DAN PERSOALAN KAJIAN DI MALAYSIA

Penjara dalam bahasa Arab ialah *al-habsu* (الحبس) atau juga disebut *al-sjnu* (السجن).⁸ Dalam perkataan *al-habsu* bererti *mana'a* (منع) yang

7 Mohd Hazwan Ismail & Jasni Sulong. (2021). Op.Cit.

8 Wardi Muslih. (2004). *Fiqh Jinayat. (Cetakan 1)*. Sinar Grafika.

bermaksud menegah atau mencegah. Perkataan *al-sjnu* pula bermaksud *al-haşru* seperti petikan al-Quran dalam *Surah al-Isra'* ayat 8:

Maksudnya:

“Dan kami telah jadikan neraka: Penjara bagi orang-orang kafir (pada hari akhirat).”

Hukuman penjara bermaksud membataskan atau menahan pergerakan bagi pesalah menurut Ibnu Qayyim.⁹ Pesalah perlu ditahan sama ada di masjid, di rumah atau di tempat tahanan supaya ia tidak boleh bebas untuk ke mana-mana sambil dikawal rapat oleh seseorang. Pesalah ditahan di tempat yang bersih dan bukan di tempat yang kotor, teruk dan buruk seperti yang diketahui oleh masyarakat umum. Dalam kes tunggakan nafkah, penghutang yang gagal melaksanakan pembayaran nafkah setelah diperintahkan oleh kadi, maka ia berhak menerima hukuman seperti hadis yang diriwayatkan oleh Abu Dawud¹⁰ yang bermaksud:

“Daripada Rasulullah bersabda: Penundaan hutang oleh seorang yang mampu membayar hutang (maka) dihalalkan kehormatan (bertindak ketegasan) dan (dihalalkan) menghukumnya.”

Hukuman terhadap penghutang yang enggan untuk melaksanakan perintah kadi boleh dikenakan pembalasan. Hal ini kerana hukuman tersebut adalah perlu untuk dikenakan terhadap penghutang kerana menjaga kemaslahatan masyarakat yang telah membatasi syarak. Hal ini dijelaskan oleh Abdul Qadir Audah¹¹ yang bermaksud:

Hukuman ialah pembalasan yang ditetapkan untuk memelihara kepentingan masyarakat, kerana adanya pelanggaran atas ketentuan-ketentuan syarak.

Walau bagaimanapun, hukuman yang dikenakan bagi penghutang merupakan hukuman takzir. Hukuman takzir ialah hukuman berdasarkan

9 Ibnu Qayyim Al-Jauzi. (t.t). *At-Thuruq al-Hukmiyyah fi As-Siyasah as-Syariyyah*. Mathbaatu Al-Madani.

10 Sunan Abū Dāwud. *Kitab Alafdiliyah, Bab Fi Alhabsi Fi Addin wa Ghairihi*. Hadis No. 31998.

11 Abdul Qadir Audah. (t.t). *At-Tasyri' al-Jina'iy al-Islamy (Juzuk 1)*. Dar Al-Kitab Al-'Araby.

kesesuaian yang dilakukan oleh kadi setelah perbicaraan atau siasatan dilakukan. Menurut Muḥammad Dujan,¹² penghutang yang enggan untuk membayar nafkah walaupun berkemampuan boleh dipenjarakan. Hal ini dijelaskan dalam kitabnya yang bermaksud:

Dia (penghutang) akan dipenjarakan kecuali dia mempunyai wang untuk menjelaskannya, maka wang itu akan diambil daripadanya dan dibelanjakan, dan dia tidak akan dipenjarakan.

Penghutang yang mempunyai harta dan mampu untuk menyelesaikan hutang, namun dia tetap ingkar dengan perintah mahkamah, maka mahkamah berkuasa untuk memenjarakan penghutang. Tempoh hukuman penjara yang dikenakan menurut al-Mawardi¹³ adalah tidak melebihi 30 hari. Walau bagaimanapun, penghutang boleh keluar dari penjara lebih awal sekiranya wakil atau waris kepada penghutang atau penghutang sendiri menjelaskan bayaran tunggakan tersebut.

Dalam urusan menghukum penghutang di penjara, tunggakan hutang nafkah bersifat kesalahan sivil (mal). Kes yang bersifat kesalahan sivil perlu diasingkan daripada kesalahan jenayah. Menurut Ibnu Saad,¹⁴ hukuman bagi kesalahan sivil adalah berbentuk harta kepada individu yang hanya boleh diselesaikan dengan cara pembayaran. Oleh itu, hukuman penjara yang dikenakan oleh penghutang bagi kesalahan berhutang perlulah diasingkan daripada kesalahan yang lain.

Walaupun bagaimanapun, persoalan dalam kajian ini adalah tentang tempoh pemenjaraan yang diperuntukkan oleh undang-undang di Malaysia sama ada memenuhi kehendak syarak ataupun tidak. Hal ini kerana kes-kes yang dilaporkan di akhbar menunjukkan penghutang dipenjarakan selama 30 hari yang berlaku di Terengganu¹⁵ dan juga 25 hari yang diputuskan oleh Mahkamah Rendah Syariah Hulu Langat, Selangor.¹⁶

12 Muḥammad Dujan. (2010). *Al-Hibsi Wa Asaruhu A'la Tasrifat Al-Mahbus Fi Ba'dha Masail Al-Zauj wa Al-Talak*. Jami'ah Al-Najah Al-Wataniah.

13 Abi Al-Hasan "Āli ibn Muḥammad ibn Habib Al-Mawardi. (t.t). *Al-Ahkam Al Sultaniyyah*. Dar Al-I'tisom.

14 Ibnu Saad. (1990). *Al-Thabaqat al-Kubra (Juz 1)*. Himmah.

15 Farah Syazwani Ali. (2020). Penjara 30 hari kerana tak bayar nafkah anak. *Sinar Harian*. <https://www.sinarharian.com.my/article/115599/edisi/terengganu/penjara-30-hari-kerana-tak-bayar-nafkah-anak>

16 Siti Salwa Sha'ari. (2010). AC Mizal terselamat hukuman penjara 25 hari. *mstar*. <https://www.mstar.com.my/spotlight/hiburan/2010/10/28/ac-mizal-terselamat-hukuman-penjara-25-hari>

Selain tempoh penjara, terdapat juga perbincangan daripada fuqaha tentang pengasingan hukuman penjara, iaitu antara kes kesalahan jenayah dengan kes kesalahan sivil. Hal ini tidak diberitakan mengenai pengasingan antara kedua-dua kesalahan tersebut kerana apabila seseorang dimasukkan ke dalam penjara, maka kuasa untuk mengendalikan hal ehwal penjara adalah daripada Jabatan Penjara Malaysia sahaja. Oleh itu, kajian ini meneliti hukuman penjara yang dikenakan sama ada hukuman bagi kesalahan sivil bagi kes tunggakan nafkah anak ini disekalikan dengan kesalahan jenayah atau diasingkan. Tujuan kajian ini dilakukan adalah untuk mengenal pasti hukuman yang dikenakan terhadap penghutang sama ada menyamai syarak ataupun tidak berdasarkan peruntukan undang-undang di Malaysia.

SOROTAN KAJIAN

Sorotan kajian adalah tentang kajian yang telah dilakukan oleh pengkaji terdahulu melalui tesis, jurnal atau kertas pembentangan mengenai topik yang hampir sama dengan kajian ini. Kajian ini memfokuskan hukuman penjara bagi kes tunggakan nafkah anak. Kajian yang dilakukan oleh Bahiyah et al., (2016)¹⁷ menjelaskan tentang pentaksiran nafkah anak mengikut kriteria kifayah dan makruf. Kajian ini menghuraikan kemampuan seseorang pembiaya dalam hal menanggung nafkah anak serta keperluan semasa terhadap anak tersebut. Kajian ini juga menyebut tentang hukuman penjara yang dikenakan terhadap pembiaya sekiranya terdapat kegagalan untuk menunaikan perintah nafkah. Agensi yang berkuasa untuk mengambil tindakan terhadap pembiaya yang enggan membayar nafkah ialah Child Support yang terdapat di negara Australia.

Seterusnya dalam kajian Nur Zulfah dan Nur Syazwani (2020)¹⁸ menjelaskan tentang peranan Bahagian Sokongan Keluarga untuk menguatkuasakan undang-undang dalam kes tuntutan tunggakan nafkah.

17 Bahiyah Ahmad, Mazni Abd Wahab, Raihanah Azahari & Asmak Ab Rahman. (2016, 5-6 Disember). Pentaksiran nafkah anak berasaskan kriteria kifayah dan ma'ruf: Kajian kes di Malaysia. [Persidangan] *The 1st International Conference on Islam and Contemporary Issues in The Muslim World: Challenges and Way Forward*, Academy of Islamic Studies, University of Malaya.

18 Nur Zulfah Md Abdul Salam & Nur Syazwani Mohd Khatib. (2020). Isu tunggakan nafkah: Keperluan penubuhan Bahagian Sokongan Keluarga (BSK). *Journal of Muwafaqat*, 3(1), 38-51.

Dalam kajian tersebut, penghutang boleh dikomitkan ke penjara setelah Notis Penghakiman difailkan. Mahkamah perlu mendengar alasan yang dikemukakan oleh penghutang berdasarkan notis tunjuk sebab dan sekiranya alasan tersebut tidak munasabah, maka hukuman tersebut akan dilaksanakan.

Sebelum melaksanakan Notis Penghakiman, pengadu perlu memfailkan Saman Penghutang Penghakiman terlebih dahulu. Saman Penghutang Penghakiman ialah siasatan yang dilakukan terhadap penghutang terutamanya kepada si pembiaya nafkah oleh mahkamah. Mahkamah akan menyiasat tahap kemampuan penghutang bagi melunaskan tunggakan nafkah anak. Kajian yang dilaksanakan oleh Mohd Hazwan (2022)¹⁹ membincangkan tentang keperluan perintah sama ada cukup memadai dengan perintah nafkah anak sahaja atau memerlukan perintah tunggakan nafkah anak. Kajian ini tidak membincangkan tentang hukuman penjara yang dikenakan.

Seterusnya kajian yang dijalankan oleh Mohd Hazwan dan Jasni (2021)²⁰, iaitu tentang pelaksanaan waran tangkap terhadap penghutang yang ingkar hadir ke mahkamah. Penghutang akan dikenakan tahanan di dalam lokap di balai polis bagi menunggu hari perbicaraan pada tarikh yang akan datang. Hal ini disebabkan penghutang tidak memberikan kerjasama yang baik untuk hadir ke mahkamah setelah saman berjaya diserahkan. Walau bagaimanapun, kajian yang ditulis oleh Mohd Hazwan dan Jasni (2022),²¹ penghutang tidak perlu hadir ke mahkamah, sebaliknya dihadiri oleh sebelah pihak sahaja, iaitu pihak yang mengadu. Jenis penguatkuasaan yang diperlukan dengan kehadiran seorang sahaja (pengadu) ialah penguatkuasaan sita dan jual. Penguatkuasaan sita dan jual tidak memerlukan penangkapan kerana matlamat utamanya adalah untuk merampas barang-barang penghutang lalu dijual. Hasil daripada jualan tersebut diserahkan kepada pengadu.

19 Mohd Hazwan Ismail. (2022). Pelaksanaan waran tangkap oleh pihak polis dalam kes tunggakan nafkah di mahkamah syariah. *Jurnal Undang-Undang dan Masyarakat (JUUM)*, 30, 51-60.

20 Mohd Hazwan Ismail & Jasni Sulong. (2021). Saman penghutang penghakiman: Keperluan perintah nafkah atau Perintah Tunggakan Nafkah. *Journal of Contemporary Islamic Law*, 6(1), 29-38.

21 Mohd Hazwan Ismail & Jasni Sulong. (2022). Penguatkuasaan penghakiman sita dan jual: Pelaksanaan dan kekangan di mahkamah syariah. *Journal of Contemporary Islamic Law*, 7(1), 91-101.

Kelima-lima kajian di atas hanya menjelaskan jenis tindakan penguatkuasaan terhadap penghutang sekiranya nafkah tidak dibayar. Kajian yang pertama menjelaskan penguatkuasaan hukuman penjara dilakukan di Australia, manakala tindakan Bahagian Sokongan Keluarga dalam kajian yang kedua hanyalah dilakukan di negeri Selangor. Kajian yang ketiga pula merupakan tindakan Saman Penghutang Penghakiman sebelum tindakan Notis Penghakiman diambil. Seterusnya kajian melalui waran tangkap dilakukan terhadap penghutang dan terakhir ialah penguatkuasaan sita. Kajian tentang pemenjaraan yang membabitkan tempoh dan pengasingan masih belum lagi dikaji oleh mana-mana pengkaji. Kajian ini melengkapkan kelompangan tersebut secara terperinci menjelaskan hukuman penjara yang dikenakan terhadap penghutang bagi kes tuntutan tunggakan nafkah, iaitu kajian antara syarak dan juga perundangan di Malaysia.

METODOLOGI KAJIAN

Kajian ini menggunakan kaedah pengumpulan data yang terdiri daripada kajian kepustakaan dan kajian lapangan. Kajian kepustakaan ialah maklumat yang diperolehi daripada kitab fiqh, statut perundangan, jurnal, kajian terdahulu serta dokumen yang berkaitan.²² Selain itu, turut digunakan contoh kes²³ bagi menyokong kajian tentang tempoh pemenjaraan yang telah diputuskan oleh mahkamah syariah.

Dalam kaedah lapangan pula, kajian yang digunakan berbentuk temu bual.²⁴ Temu bual dilakukan bersama-sama dengan pegawai yang berkhidmat di Jabatan Penjara Malaysia. Selain itu, Pegawai JAKIM yang berkhidmat di jabatan tersebut juga turut ditemu bual. Temu bual ini dilakukan bagi mengenal pasti pengasingan hukuman pemenjaraan antara kesalahan jenayah dengan kesalahan sivil (mal). Data statistik juga dibentangkan dan dihuraikan tentang pemfailan kes Notis Penghakiman bagi tuntutan tunggakan nafkah anak di Malaysia.

22 Abdul Rashid Moten. (1998). *A guide to research proposal and report writing*. Research Centre International Islamic University..

23 Baker, T. L. (1999). *Doing social research (3rd ed)*. Mc Grew Hill.

24 Ahmad Sunawari Long. (2009). *Pengenalan metodologi penyelidikan pengajian Islam*. UKM Press.

PERBINCANGAN DAN DAPATAN KAJIAN

Pemfailan Notis Penghakiman dalam Seksyen 179 Akta 585 ialah notis tunjuk sebab supaya penghutang memberikan alasan mengapa tunggakan nafkah masih berlaku. Sebelum difailkan Notis Penghakiman, pengadu yang terdiri daripada pemiutang telah memfailkan Saman Penghutang Penghakiman. Tunggakan nafkah tersebut perlu dibicarakan melalui siasatan terhadap penghutang, dan penghutang wajib membayar tunggakan yang diperintahkan dalam Saman Penghutang Kehakiman.²⁵ Namun begitu, sekiranya tunggakan yang telah diperintahkan dalam Saman Penghutang Penghakiman masih gagal dilunaskan, maka tindakan tegas akan dikenakan melalui Notis Penghakiman. Penguatkuasaan Saman Penghutang Penghakiman terikat dengan penguatkuasaan Notis Penghakiman kerana terletak dalam Bab 4 Akta 585. Dalam Notis Penghakiman, penguatkuasaan tersebut diperuntukkan berkenaan dengan pengkomitan atau penjara yang akan dikenakan sekiranya penghutang gagal menyempurnakan tunggakan nafkah setelah suatu tempoh yang diberikan oleh hakim. Yang berikut ialah data statistik Notis Penghakiman yang difailkan di seluruh Malaysia dalam tempoh lima tahun, iaitu bermula dari 2017 sehingga tahun 2021:

Jadual 1 Pendaftaran Notis Penghakiman.

Notis Penghakiman	
2017	194
2018	97
2019	123
2020	118
2021	65
JUMLAH	597

Sumber: Jabatan Kehakiman Syariah Malaysia pada Oktober 2022.

Jadual di atas menunjukkan data statistik pendaftaran kes Notis Penghakiman yang difailkan di mahkamah syariah. Tahun yang paling banyak didaftarkan adalah pada tahun 2017, iaitu 194 kes atau 32%.

25 Mohd Hazwan Ismail & Jasni Sulong. (2021). Op.Cit.

Kemudian diikuti kedua terbanyak didaftarkan pada tahun 2019 sebanyak 123 kes atau 21%, tahun seterusnya 2020 sebanyak 118 kes atau 20%, tahun 2018 menunjukkan sebanyak 97 kes atau 16% dan terakhir pendaftaran yang paling sedikit adalah pada tahun 2021, iaitu hanya didaftarkan sebanyak 65 kes atau 11%. Keseluruhan kes yang didaftarkan bagi pemfailan Notis Penghakiman adalah sebanyak 597 kes bagi setiap negeri di Malaysia.

Bagi peruntukan undang-undang dalam Notis Penghakiman, terdapat seksyen yang boleh mengenakan hukuman penjara dengan mengeluarkan perintah pengkomitan. Pengkomitan bermaksud kuat kuasa undang-undang berdasarkan perintah mahkamah yang membawa atau meletakkan orang itu untuk dihukum penjara.²⁶ Seksyen 182 memperuntukkan:

Perintah pengkomitan. Sesuatu perintah pengkomitan di bawah Seksyen 181 hendaklah dalam Borang MS 46.

Dalam seksyen tersebut, perintah pengkomitan dikeluarkan oleh mahkamah berdasarkan Borang MS 46. Perintah ini dikeluarkan setelah mahkamah berpuas hati dengan siasatan yang dijalankan dan penghutang masih gagal untuk melaksanakan tunggakan nafkah tersebut. Penghutang akan dikenakan hukuman penjara setelah pendengaran kes, iaitu berdasarkan Seksyen 181:²⁷

Pendengaran notis penghakiman. (1) Mahkamah boleh, selepas mendengar penghutang penghakiman yang hadir menurut suatu notis penghakiman, membuat suatu perintah pengkomitan bagi tempoh yang tidak melebihi tiga puluh hari.

Oleh itu, tempoh yang dikenakan oleh penghutang dalam pemenjaraan tidak melebihi 30 hari. Kes yang berlaku dalam mahkamah dengan hukuman penjara ialah *Fatimah lwn Manaf (2014)*²⁸ yang dikenakan hukuman penjara selama 25 hari kerana tunggakan masih berlaku daripada perintah Saman Penghutang Penghakiman, iaitu sebanyak RM16,100. Seterusnya

26 Tafsiran Jabatan Insolvensi Malaysia (MDI) di laman web Portal Rasmi: <http://www.mdi.gov.my/index.php/ms/perundangan/glosari>

27 Akta 585

28 Mahkamah Rendah Syariah Daerah Timur Laut, No. Kes. Mal: 429/2014.

kes *Ayunie lwn Fazily (2016)*²⁹ apabila mahkamah mengeluarkan perintah pengkomitan hukuman penjara terhadap penghutang selama 30 hari. Penghutang telah berhutang dengan pemiutang berjumlah RM61,070 daripada perintah Saman Penghutang Penghakiman. Hukuman penjara selama 30 hari juga turut berlaku dalam kes *Rozimah lwn Zainol (2020)*³⁰ apabila penghutang telah berhutang daripada perintah Saman Penghutang Penghakiman sebanyak RM123,545.

Hukuman penjara yang dikenakan oleh penghutang adalah berdasarkan Perintah Pengkomitan yang dikeluarkan oleh mahkamah kepada pegawai penjara. Dalam penjara, kesalahan tunggakan hutang nafkah dikategorikan sebagai kesalahan kes sivil (mal). Penghutang dihantar ke penjara untuk dikurung dan dikenali sebagai banduan menurut tafsiran Akta Penjara 1995.³¹ Hukuman penjara yang dikenakan terhadap banduan terdiri daripada kesalahan sivil dan jenayah dengan meletakkan mereka dalam satu kurungan dan bukannya diasingkan. Hal ini dijelaskan dalam Seksyen 27(1) dan dibaca bersama Seksyen 29 yang memperuntukkan:

Seksyen 27(1)

Seseorang yang ditahan di bawah sesuatu perintah mahkamah yang mempunyai bidang kuasa sivil atau jenayah.

Seksyen 29 pula:

... seseorang yang telah dikomitkan dengan sewajarnya oleh sesuatu mahkamah mengikut terma perintah yang dengannya orang itu telah dikomitkan atau sehingga orang itu dibebaskan mengikut perjalanan undang-undang sewajarnya.

Hal ini jelas menunjukkan bahawa kesalahan bagi sivil dan jenayah dalam penjara adalah dikurung bersama-sama dan tidak berasingan. Menurut Ibrahim (2022)³² kesalahan antara sivil dan jenayah dikenakan hukuman yang bersekali di mana-mana penjara sama ada penjara

29 Mahkamah Rendah Syariah Seberang Perai Tengah, No. Kes. Mal: 15/2016.

30 Mahkamah Tinggi Syariah Pulau Pinang, No. Kes. Mal: 2/2020.

31 Seksyen 2, Akta Penjara 1995. (Akta 537)

32 Tuan Ibrahim Ismail, Pegawai Penjara Alor Setar, Kedah, dalam temubual melalui telefon pada 7 Oktober 2022.

reman atau penjara hukuman. Tuan Fairur Nizam Mazilan (2022)³³ pula menjelaskan, hukuman bagi kesalahan di mahkamah syariah adalah sama dengan kesalahan yang diperintahkan oleh mahkamah sivil.

Selain itu, bagi hukuman penjara yang dikenakan berdasarkan ketiga-tiga contoh kes yang dijelaskan di atas, dua daripadanya berjaya dikeluarkan lebih awal dari tempoh yang diperintahkan, manakala satu kes lagi dikurung sehingga habis tempoh. Kes yang dikeluarkan lebih awal adalah kerana dalam kes *Ayunie lwn Fazily (2016)*,³⁴ penghutang telah berjaya membayar hutang yang diperintahkan pada keesokan harinya. Dalam kes *Rozimah lwn Zainol (2020)*³⁵ pula, waris kepada penghutang telah berjaya menyelesaikan tunggakan hutang tersebut setelah penghutang berada di dalam penjara selama 13 hari. Apabila pembayaran dibuat, maka mahkamah mengeluarkan Perintah Pelepasan yang terdapat dalam Seksyen 184(2)³⁶ dan bailif menyerahkan perintah tersebut kepada Pegawai Penjara untuk melepaskan penghutang daripada kurungan penjara.

Hasil kajian mendapati bahawa tempoh hukuman penjara yang dikenakan dalam kes tunggakan nafkah menepati syarak apabila tempoh yang diperuntukkan dalam statut undang-undang adalah tidak melebihi 30 hari berdasarkan Akta/Enakmen Tatacara Mal Mahkamah Syariah. Kes yang diputuskan oleh mahkamah juga bertepatan dengan hukum syarak dan peruntukan undang-undang, iaitu apabila hakim menjatuhkan hukuman sebanyak 25 hari dan 30 hari berdasarkan contoh kes yang dihuraikan. Kajian juga mendapati bahawa hukuman penjara tidak berlarutan sehingga selesai tempoh kerana adanya pembayaran yang dilakukan. Menurut al-Mawardi,³⁷ penghutang boleh keluar awal dari penjara setelah pembayaran dibuat. Dalam kes *Ayunie lwn Fazily (2016)*³⁸ dan kes *Rozimah lwn Zainol (2020)*³⁹ penghutang bagi kedua-dua kes tersebut berjaya menyelesaikan tunggakan hutang sebelum habisnya tempoh hukuman, iaitu selama sehari

33 Tuan Fairur Nizam Mazilan, Pegawai JAKIM di Penjara Kemunting, Perak dalam temubual melalui telefon pada 6 Oktober 2022.

34 Mahkamah Rendah Syariah Seberang Perai Tengah, No. Kes. Mal: 15/2016.

35 Mahkamah Tinggi Syariah Pulau Pinang, No. Kes. Mal: 2/2020.

36 Akta 585.

37 Abi Al-Hasan "Āli ibn Muḥammad ibn Habib Al-Mawardi. (t.t). Op.Cit.

38 Mahkamah Rendah Syariah Seberang Perai Tengah, No. Kes. Mal: 15/2016.

39 Mahkamah Tinggi Syariah Pulau Pinang, No. Kes. Mal: 2/2020.

bagi kes *Ayunie lwn Fazily (2016)* dan 13 hari bagi kes *Rozimah lwn Zainol (2020)* daripada 30 hari yang diperintahkan.

Kajian tentang pengasingan penjara antara kesalahan sivil dan jenayah pula tidak menepati syarak kerana menurut Ibnu Saad⁴⁰, kesalahan sivil atau jenayah perlu diasingkan kerana kesalahan bagi tunggakan nafkah hanyalah melibatkan harta dan boleh diselesaikan dengan cara pembayaran sahaja. Namun begitu, dalam peruntukan undang-undang di Malaysia, kesalahan sivil dan kesalahan jenayah dikurung dalam penjara bersekali dan tidak berasingan. Hal ini jelas diperuntukkan dalam Akta 537 dalam Seksyen 27(1). Walaupun mahkamah di negara ini mempunyai dua bidang kuasa, iaitu mahkamah sivil dan mahkamah syariah menurut Perkara 121(1A) Perlembagaan Persekutuan,⁴¹ namun hukuman yang dikeluarkan oleh kedua-dua mahkamah tersebut untuk dipenjarakan adalah dengan meletakkan hukuman penjara di bawah satu organisasi sahaja, iaitu Jabatan Penjara Malaysia sebagai tempat kurungan bagi pesalah.

Oleh itu, tempoh yang dikenakan bagi kesalahan tunggakan nafkah adalah menepati syarak dan memadai dengan tidak melebihi 30 hari serta boleh dikeluarkan awal dari penjara setelah bayaran dibuat oleh penghutang. Walau bagaimanapun, pengasingan bagi kesalahan sivil dan kesalahan jenayah tidak dilakukan di penjara. Pengasingan perlu dilakukan antara kedua-dua kesalahan tersebut kerana kesalahan syariah di bawah sivil tidak seharusnya diletakkan bersama-sama dengan kesalahan jenayah seperti merompak, merogol, mencuri dan kes lain yang berat. Kesalahan syariah (sivil) yang ringan seperti tunggakan nafkah memerlukan aspek pemulihan akhlak dan kesedaran yang tinggi agar pelaksanaannya dapat menginsafkan diri serta mengembalikan tanggungjawab yang dipikul terhadap keluarganya dalam proses penekanan semasa berada di dalam penjara.⁴²

40 Ibnu Saad. (1990). Op.Cit.

41 Hussin Che Pa, Nasrul Hisyam Nor Muhammad & Suhaimi Mustar. (2016). Bidang kuasa eksklusif mahkamah syariah selepas Pindaan Perkara 121(1A) Perlembagaan Persekutuan: Satu penilaian. *Malaysian Journal of Syariah and Law*, 4, 1–13.

42 Jabatan Kehakiman Syariah Negeri Pulau Pinang. (2016). *Penjara khas pesalah syariah perlu diwujudkan*. <https://jksnpp.penang.gov.my/index.php/18-penerbitan-mahkamah/81-penjara-khas-pesalah-syariah-perlu-diwujudkan>

KESIMPULAN

Kewajipan untuk memberi nafkah kepada anak adalah di bawah tanggungjawab bapa. Tunggakan nafkah akan berlaku setelah adanya perintah daripada mahkamah bermula dari tempoh sebulan secara minimum. Pemiutang yang terdiri daripada ibu akan mengadu tentang hal tunggakan tersebut kepada mahkamah bagi memastikan haknya dapat dikembalikan. Dalam penguatkuasaan, undang-undang memperuntukkan Saman Penghutang Penghakiman bagi mendapatkan semula tunggakan tersebut. Setelah perintah Saman Penghutang Penghakiman diperoleh, namun masih gagal dilaksana oleh penghutang, maka tindakan selanjutnya ialah penguatkuasaan melalui Notis Penghakiman. Notis Penghakiman ialah notis tunjuk sebab yang perlu diutarakan oleh penghutang bagi membolehkan mahkamah berpuas hati untuk tidak memenjarakan penghutang. Berdasarkan pendapat fuqaha, pemenjaraan bagi kes hutang yang dikenakan adalah selama atau tidak melebihi 30 hari dan perlu diasingkan antara kesalahan sivil dan kesalahan jenayah.

Hasil kajian mendapati, bahawa tempoh yang diperuntukkan dalam undang-undang di Malaysia menepati syarak, iaitu tidak melebihi 30 hari menurut Seksyen 181 Akta 585. Pengasingan bagi kesalahan sivil dan jenayah pula tidak dilakukan di Malaysia kerana hukuman penjara yang dikenakan di Malaysia adalah bersekali menurut Seksyen 27(1) Akta Penjara 1995. Walau bagaimanapun, bagi kesalahan sivil khususnya tunggakan nafkah, kesalahan tersebut hanya dapat diselesaikan melalui pembayaran sahaja. Hal ini kerana hukuman yang dikenakan terhadap penghutang bukanlah semata-mata untuk menghukum, tetapi lebih kepada untuk memaksa penghutang membayar tunggakan nafkah tersebut. Tunggakan nafkah masih berlaku walaupun penghutang dikenakan penjara sehingga habis tempoh yang diperintahkan.

RUJUKAN

- Abdullah Basmeih. (1998). *Tafsir pimpinan al-Rahman kepada pengertian al-Quran*. Dar al-Fikr.
- Abdul Qodir Audah. (t.t). *At-Tasyri' al-Jina'iy al-Islamy (Juzuk 1)*. Dar Al-Kitab Al- 'Araby.
- Abdul Rashid Moten. (1998). *A guide to research proposal and report writing*. Research Centre International Islamic University.
- Abi Al-Hasan 'Ali ibn Muḥammad ibn Habib Al-Mawardi. (t.t). *Al-Ahkam al Sultaniyyah*. Dar Al-I'tisom.

- Abu Ishaq Ibrahim bin “‘Āli bin Yusuf Al-Fairuzabadi Asy-Syirazi. (1994). *Al-Muhadzdzab fi fiqh mazhab al-Syafie (Juzuk 2)*. Dar Al-Fikr.
- Ahmad Sunawari Long. (2009). *Pengenalan metodologi penyelidikan pengajian Islam*. UKM Press.
- Akta Penjara 1995. (Akta 537).
- Akta Tatacara Mal Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1998. (Akta 585).
- Akta Undang-Undang Keluarga Islam (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1984. (Akta 303).
- Al-Shirbini, Al-Khatib, Sheikh Muḥammad. (2001). *Mughni al-Muhtaj, Jilid 3*. Dar Al-Fikr.
- Ayunie lwn Fazily (2016)*. Mahkamah Rendah Syariah Seberang Perai Tengah, No. Kes. Mal: 15/2016.
- Bahiyah Ahmad, Mazni Abd Wahab, Raihanah Azahari & Asmak Ab Rahman. (2016, 5–6 Disember). Pentaksiran nafkah anak berasaskan kriteria kifayah dan ma’ruf: Kajian kes di Malaysia. [Persidangan] *The 1st International Conference on Islam and Contemporary Issues in The Muslim World: Challenges and Way Forward*, 2016, Academy of Islamic Studies, University of Malaya.
- Baker, T. L. (1999). *Doing social research (3rd ed)*. Hlm 240. Mc Grew Hill.
- Farah Syazwani Ali. (2020). Penjara 30 hari kerana tak bayar nafkah anak. *Sinar Harian*. <https://www.sinarharian.com.my/article/115599/edisi/terengganu/penjara-30-hari-kerana-tak-bayar-nafkah-anak>
- Fatimah lwn Manaf (2014)*. Mahkamah Rendah Syariah Daerah Timur Laut, No. Kes. Mal: 429/2014.
- Hussin Che Pa, Nasrul Hisyam Nor Muhammad & Suhaimi Mustar. (2016). Bidang kuasa eksklusif mahkamah syariah selepas Pindaan Perkara 121(1a) Perlembagaan Persekutuan: Satu penilaian. *Malaysian Journal of Syariah and Law*, 4, 1–13.
- Ibnu Qayyim Al-Jauzi. (t.t). *At-Thuruq al-Hukmiyyah fi As-Siyasah as-Syariyyah*. Mathbaatu Al-Madani.
- Ibnu Saad. (1990). *Al-Thabaqat al-Kubra (Juz 1)*. Himmah. Hlm 356.
- Jabatan Insolvensi Malaysia. (2022). *Glossari komital*. <http://www.mdi.gov.my/index.php/ms/perundangan/glosari>
- Jabatan Kehakiman Syariah Negeri Pulau Pinang. (2016). *Penjara khas pesalah syariah perlu diwujudkan*. <https://jksnpp.penang.gov.my/index.php/18-penerbitan-mahkamah/81-penjara-khas-pesalah-syariah-perlu-diwujudkan>
- Mansur ibn Yunus ibn Idris Al-Buhuti. (1974). *Kashshaf al-Qina (Juzuk 5)*. Matba’at Al-Hukumah.
- Mohd Hazwan Ismail & Jasni Sulong. (2021). Saman penghutang penghakiman: Keperluan perintah nafkah atau perintah tunggakan nafkah. *Journal of Contemporary Islamic Law*, 6(1), 29–38.

- Mohd Hazwan Ismail & Jasni Sulong. (2022). Penguatkuasaan penghakiman sita dan jual: Pelaksanaan dan kekangan di mahkamah syariah. *Journal of Contemporary Islamic Law*, 7(1), 91–101.
- Mohd Hazwan Ismail. (2022). Pelaksanaan waran tangkap oleh pihak polis dalam kes tunggakan nafkah di mahkamah syariah. *Jurnal Undang-undang dan Masyarakat (JUUM)*, 30, 51–60.
- Muhammad Dujan. (2010). *Al-Hibsi Wa Asaruhu A'la Tasrifat Al-Mahbus Fi Ba'dha Masail Al-Zauj wa Al-Talak*. Jami'ah Al-Najah Al-Wataniah.
- Nur Zulfah Md Abdul Salam & Nur Syazwani Mohd Khatib. (2020). Isu tunggakan nafkah: Keperluan penubuhan bahagian sokongan keluarga (bsk). *Journal of Muwafaqat*, 3(1), 38–51.
- Rozimah lwn Zainol (2020). Mahkamah Tinggi Syariah Pulau Pinang, No. Kes. Mal: 2/2020.
- Siti Salwa Sha'ari. (2010). AC Mizal terselamat hukuman penjara 25 hari. *mstar*. <https://www.mstar.com.my/spotlight/hiburan/2010/10/28/ac-mizal-terselamat-hukuman-penjara-25-hari>
- Sunan Abū Dāwud. *Kitab Alafdiliah, Bab Fi Alhabsi Fi Addin wa Ghairihi*. Hadis No. 31998.
- Wardi Muslih. (2004). *Fiqih Jinayat (Cetakan Pertama)*. Sinar Grafika.